

**ЎЗБЕКИСТОНДА МЕДИАЦИЯ ИНСТИТУТИНИ
РИВОЖЛАНТИРИШДА СИНГАПУР КОНВЕНЦИЯСИНИНГ
АҲАМИЯТИ**

Дилдора Мухиддиновна МУХИДДИНОВА

илмий ходим

Тошкент давлат юридик университети

Тошкент, Ўзбекистон

e-mail: dildoramukhiddinova7@gmail.com

Аннотация

Ушбу мақолада халқаро медиация натижасида тузилган келишувларни трансчегаравий ижро этишни таъминловчи Сингапур конвенциясининг ҳуқуқий табиати, мазмуни ва аҳамияти таҳлил қилинган. Медиация муқобил низо ҳал этиш усули сифатида дунё миқёсида кенг тарқалаётган бир пайтда, унинг самарадорлигини белгиловчи асосий омил – медиатив келишувларнинг ижро этилиши масаласи алоҳида ўрганилган. Ўзбекистоннинг медиация тўғрисидаги қонунчилиги, жумладан 2025 йилда медиатив келишувни мажбурий ижрога қаратиш механизмини жорий этган ислохотлар конвенция қоидалари билан қиёсий таҳлил қилинган. Ўзбекистоннинг 2026 йилда конвенцияга қўшилиши ички ислохотларнинг мантиқий давоми экани кўрсатилиб, унинг инвестициявий муҳитни яхшилаш ва минтақавий интеграцияни мустаҳкамлашдаги аҳамияти ҳамда конвенцияни амалга ошириш билан боғлиқ вазифалар асослаб берилган.

Таянч сўзлар: медиация, Сингапур конвенцияси, медиатив келишув, низоларни муқобил ҳал этиш, трансчегаравий ижро, ижро варақаси, инвестициявий муҳит, халқаро тижорат, ЮНСИТРАЛ, ҳуқуқий ислохот.

**ЗНАЧЕНИЕ СИНГАПУРСКОЙ КОНВЕНЦИИ В РАЗВИТИИ
ИНСТИТУТА МЕДИАЦИИ В УЗБЕКИСТАНЕ**

Дилдора Мухиддиновна МУХИДДИНОВА

Научный сотрудник

Ташкентский государственный юридический университет

Ташкент, Узбекистан

e-mail: dildoramukhiddinova7@gmail.com

Аннотация

В статье анализируются правовая природа, содержание и значение Сингапурской конвенции, обеспечивающей трансграничное приведение в исполнение соглашений, достигнутых в результате международной медиации. В условиях широкого распространения медиации как способа альтернативного разрешения споров особое внимание уделено ключевому фактору её эффективности – вопросу исполнения медиативных соглашений. Законодательство Узбекистана о медиации, включая реформы 2025 года, которые ввели механизм принудительного исполнения медиативного соглашения, рассматривается в сравнении с положениями Конвенции. Обосновывается, что присоединение Узбекистана к Сингапурской конвенции в 2026 году является логическим продолжением внутренних реформ;

раскрываются его значение для улучшения инвестиционного климата и укрепления региональной интеграции, а также задачи по имплементации Конвенции.

Ключевые слова: медиация, Сингапурская конвенция, медиативное соглашение, альтернативное разрешение споров, трансграничное исполнение, исполнительный лист, инвестиционный климат, международная торговля, ЮНСИТРАЛ, правовая реформа.

Ҳозирги замон халқаро иқтисодий муносабатларида низоларни судгача ва судда муқобил тарзда ҳал қилиш механизмлари тобора катта аҳамият касб этмоқда. Жаҳоннинг ривожланган мамлакатларида жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳуқуқлари ҳамда қонуний манфаатларини таъминлаш, тадбиркорлик субъектлари ўртасидаги низоларни тезкор ҳал этиш мақсадида юқори самарали, замонавий муқобил йўналишларни кенг жорий этишга эътибор қаратилмоқда. Ана шундай усуллардан бири – медиация бўлиб, у тарафларнинг ихтиёрий розилиги асосида, бетараф медиатор кўмагида ўзаро мақбул ечимга эришишни назарда тутди. Медиациянинг арбитраж ва суд муҳокамасидан устунлиги – тезкорлиги, нисбатан арзонлиги, махфийлиги ҳамда тарафлар ўртасидаги ишбилармонлик муносабатларини сақлаб қолиш имконини беришидадир.

Ўзбекистонда медиация институти 2018 йил 3 июлда қабул қилинган «Медиация тўғрисида»ги ЎРҚ-482-сонли Қонун билан жорий этилди [2]. Ушбу Қонунда медиациянинг ихтиёрийлик, тарафларнинг тенг ҳуқуқлилиги, медиаторнинг мустақиллиги ва бетарафлиги, медиация тартиб-таомилининг махфийлиги каби асосий принциплари мустаҳкамланган. Қонунга кўра, медиация фуқаролик ҳуқуқий муносабатлардан, шу жумладан тадбиркорлик фаолиятдан, меҳнат ва оилавий муносабатлардан келиб чиқадиган низоларга нисбатан қўлланилади. Шундай қилиб, миллий ҳуқуқ тизимида медиациянинг ҳуқуқий асослари яратилди.

Ўзбекистонда сўнгги йилларда низоларни судгача ва муқобил ҳал этиш тизимини ривожлантириш давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бирига айланди. Бунинг замирида икки асосий мақсад ётади: биринчидан,

судларга тушадиган ишлар юкламасини мақбуллаштириш; иккинчидан, иқтисодиётга хорижий инвесторларни жалб этишда юзага келадиган низоларни судгача ёки суд муҳокамасининг ҳар қандай босқичида ўзаро мақбул тарзда ҳал этиш механизмларини яратиш. Айнан шу мақсадлар кейинги ислохотларнинг ҳам асосини ташкил этади: қонунчиликда медиация тартиб-таомилларини қўллаш учун рағбатлантирувчи нормалар, медиаторларга қўйиладиган талаблар ва медиатив келишувларни ижро этиш қоидалари муқобил низони ҳал этиш механизмларидан бири сифатида мустаҳкамланмоқда. Шу тариқа медиация институти алоҳида қонундан яхлит, амалда қўлланиладиган тизимга айланиб бормоқда.

Бироқ медиациянинг амалда кенг қўлланилишини таъминлайдиган ҳал қилувчи омил – бу медиатив келишувларнинг ижро этилиши масаласидир. Агар медиация натижасида эришилган келишув мажбурий тартибда ижро этилмаса, у оддий фуқаролик-ҳуқуқий шартнома мақомида қолади ва уни бажартириш учун тарафлар қайтадан судга мурожаат қилишга мажбур бўлади. Бу эса медиациянинг асосий устунликлари – тезкорлик ва тежамкорликни йўққа чиқаради. Мазкур «ижро этиш бўшлиғи» (enforcement gap) айнан халқаро, трансчегаравий низоларда янада кескин намоён бўлади, чунки бир давлатда тузилган медиатив келишувни бошқа давлатда бажартириш анъанавий равишда мураккаб ва ноаниқ жараён ҳисобланган.

Ана шу муаммони ҳал этиш мақсадида Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Халқаро савдо ҳуқуқи бўйича комиссияси (ЮНСИТРАЛ) доирасида махсус халқаро ҳужжат ишлаб чиқилди. 2018 йил 20 декабрда БМТ Бош Ассамблеяси томонидан «Медиация натижасида юзага келган халқаро келишувлар тўғрисида»ги Бирлашган Миллатлар Ташкилоти конвенцияси қабул қилинди ва у Сингапур конвенцияси деб номланиши тавсия этилди [5]. Конвенция 2019 йил 7 августда Сингапурда имзолаш учун очилди – ўша куни 46 та давлат, жумладан АҚШ, Хитой, Ҳиндистон ва Жанубий Корея каби йирик иқтисодиётлар уни имзолади. Конвенциянинг учинчи ратификация ҳужжати Қатар томонидан топширилганидан сўнг, 2020

йил 12 сентябрда кучга кирди. Бу – тарихда Сингапур номи билан аталган илк БМТ шартномаси бўлди.

Сингапур конвенцияси ўзининг ҳуқуқий вазифаси жиҳатидан 1958 йилги «Хорижий арбитраж қарорларини тан олиш ва ижро этиш тўғрисида»ги Нью-Йорк конвенциясига қиёсланади [7]. Нью-Йорк конвенцияси арбитраж қарорларининг трансчегаравий ижросини таъминлагани каби, Сингапур конвенцияси ҳам медиатив келишувларни хорижда бевосита ижро этиш имконини яратади. Конвенциянинг 3-моддасига кўра, ҳар бир иштирокчи давлат медиатив келишувни ўз процессуал қоидаларига мувофиқ ижро этиши шарт; шунингдек, тараф келишувга ҳавола қилиб, низо аллақачон ҳал этилганини исботлаши мумкин [10]. Конвенция халқаро тижорат низоларини ҳал этиш натижасида тузилган ёзма медиатив келишувларга нисбатан татбиқ этилади; истёъмолчилик, оилавий ва меҳнат муносабатларидан келиб чиқадиган келишувлар, шунингдек суд ҳужжати ёки арбитраж қарори сифатида ижро этиладиган келишувлар унинг қамровидан истисно этилган. Муҳими, конвенциянинг расмий матни олти тилда – араб, хитой, инглиз, француз, рус ва испан тилларида тузилган бўлиб, рус тилининг расмий матн эканлиги Ўзбекистон учун ҳужжатни қабул қилиш ва қўллашни осонлаштиради.

Конвенция маъносида медиатив келишув, агар унинг тарафлари турли давлатларда жойлашган бўлса ёки мажбуриятларнинг муҳим қисми бажариладиган жой ёхуд низо предмети энг кўп боғланган давлат тарафларнинг жойлашган давлатидан фарқ қилса, «халқаро» деб ҳисобланади. Шу тариқа конвенция арбитраж ва суд муҳокамаси билан бир қаторда, халқаро тижорат низоларини ҳал этишнинг «учинчи устуни» сифатидаги медиациянинг ҳуқуқий мақомини мустаҳкамлайди. У медиацияни арбитражга қарши қўймайди, балки тарафларга низо ҳал этишда қўшимча, мослашувчан ва тежамкор имконият тақдим этади. Бу ёндашув, айниқса, ишбилармонлик муносабатларини сақлаб қолиш муҳим бўлган узоқ муддатли савдо ва инвестиция шартномаларида қўл келади.

Конвенция ижро этишдан бош тортиш учун чекланган асослар рўйхатини (5-модда) белгилаб, шу орқали ижро этишнинг самарадорлиги билан зарур кафолатлар ўртасида мувозанат яратади. Жумладан, келишувнинг ҳақиқий эмаслиги, ундаги мажбуриятларнинг бажарилиб бўлганлиги, медиатор томонидан этика қоидаларининг жиддий бузилиши, шунингдек келишувнинг ижро этилиши давлатнинг оммавий тартибига (public policy) зид бўлиши ёки низо предметининг медиация йўли билан ҳал этилиши мумкин бўлмаган тоифага кириши каби ҳоллар шулар жумласидандир. Бундан ташқари, конвенциянинг 8-моддаси иштирокчи давлатларга айрим тушунтиришлар бериш – масалан, давлат иштирокидаги келишувларни истисно этиш ёки конвенцияни фақат тарафлар унинг қўлланилишига розилик берган ҳолларда татбиқ этиш имконини беради.

Сингапур конвенцияси қисқа вақт ичида халқаро эътироф этилди. 2025 йил охирига келиб уни 59 та давлат имзолаган ва 20 дан ортиқ давлат унинг иштирокчисига айланган [8]. Айниқса, Ўзбекистон учун минтақавий контекст муҳим аҳамиятга эга: қўшни Қозоғистон аллақачон конвенциянинг иштирокчиси бўлиб, у ҳудудида кучга кирган; Қирғизистон эса 2025 йил 1 декабрда конвенцияга қўшилиб, унинг 20-иштирокчи давлати бўлди – конвенция Қирғизистон учун 2026 йил 1 июндан кучга кирди [9]. Шундай қилиб, Марказий Осиёнинг икки давлати трансчегаравий медиатив ижро тизимига қўшилган бир пайтда, Ўзбекистоннинг бу борадаги ҳолати алоҳида эътиборни талаб қилади.

Ўзбекистон Сингапур конвенцияси имзоланган 2019 йилги Сингапурдаги маросимда Адлия вазири ўринбосари бошчилигидаги делегация билан иштирок этган эди. Кейинги йилларда мамлакатда медиация институтини ривожлантириш бўйича изчил ислохотлар амалга оширилиб, конвенцияга қўшилиш учун мустаҳкам ички замин яратилди [11].

Бу борадаги энг муҳим қадам – 2025 йил 20 октябрда қабул қилинган «Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига низоларни муқобил ҳал этишда медиация институтини такомиллаштиришга қаратилган

Ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги ЎРҚ-1089-сонли қонундир [3]. Ушбу Қонун билан илк бор медиатив келишувни суд орқали мажбурий ижрога қаратиш механизми жорий этилди: медиатив келишув ихтиёрий равишда бажарилмаган тақдирда, манфаатдор тараф уни мажбурий ижро этиш учун ижро варақаси бериш ҳақида судга мурожаат қилиш ҳуқуқига эга бўлди. Шу мақсадда Фуқаролик процессуал кодекси ва Иқтисодий процессуал кодекси тегишли янги нормалар билан тўлдирилди. «Медиация тўғрисида»ги Қонунга эса медиация соҳасини тартибга солишга бағишланган 11-боб киритилиб, унда Адлия вазирлиги ваколатли давлат органи сифатида белгиланди, медиаторлар малака комиссиялари, Медиаторлар реестри ва малака имтиҳони тартиби мустаҳкамланди.

Ушбу ислоҳот Сингапур конвенцияси мантиғи билан бевосита уйғунлашади. Конвенциянинг 3-моддаси медиатив келишувни давлатнинг процессуал қоидалари асосида ижро этишни назарда тутгани каби, Ўзбекистон қонунчилиги ҳам энди медиатив келишувни ижро варақаси орқали бажартириш имконини беради. Худди шунингдек, ижро варақаси беришни рад этиш асослари (медиатив келишувнинг қонунчиликка зидлиги, мажбуриятларнинг бажарилиб бўлганлиги ва бошқалар) конвенциянинг 5-моддасидаги ижронини рад этиш асослари билан мазмунан ўхшашдир. Демак, Ўзбекистон ички ҳуқуқий тизимда медиатив келишувларни ижро этиш механизмини яратиб, конвенция белгиллаган стандартга яқин ёндашувни қабул қилди. Фарқ шундаки, 2025 йилги ислоҳот асосан ички (миллий) медиатив келишувларга тааллуқли; трансчегаравий, халқаро медиатив келишувларнинг хорижда ижро этилишини таъминлаш эса айнан Сингапур конвенциясига қўшилиш орқали ҳал этилади.

Ушбу ички ислоҳотлар мантиқий якунини топди: Ўзбекистон Республикаси 2026 йил 14 августда қабул қилинган ЎРҚ-1167-сонли Қонун билан «Медиация натижасида юзага келган халқаро келишувлар тўғрисида»ги Бирлашган Миллатлар Ташкилоти конвенциясига расман қўшилди [4; 12]. Шу тариқа Ўзбекистон Марказий Осиёда – Қозоғистон ва

Қирғизистондан кейин – трансчегаравий медиатив ижро тизимига қўшилган навбатдаги давлатга айланди. Конвенцияга қўшилиш икки тушунтириш билан амалга оширилди: биринчидан, конвенция 8-моддаси 1-бандининг «а» кичик бандига мувофиқ, у Ўзбекистон Республикаси, давлат органи ёки давлат органи номидан ҳаракат қилувчи шахс тараф бўлган келишув битимларига нисбатан татбиқ этилмайди; иккинчидан, «б» кичик бандига мувофиқ, конвенция фақат келишув тарафлари уни ўз ўрталаридаги муносабатларга нисбатан қўллашга келишиб олган тақдирдагина татбиқ этилади. Иккинчи тушунтириш тадбиркорлик субъектларига ушбу халқаро механизмдан фойдаланиш масаласини мустақил ҳал этиш имконини беради.

Шу нуқтаи назардан, Сингапур конвенциясининг Ўзбекистон учун аҳамияти бир неча йўналишда намоён бўлади. Биринчидан, конвенцияга қўшилиш 2025 йилги ички ислохотнинг мантиқий давоми бўлиб, миллий даражада яратилган ижро механизмини халқаро миқёсга кенгайтиради ва «ижро этиш бўшлиғи»ни трансчегаравий даражада бартараф этади. Иккинчидан, у мамлакатнинг инвестициявий муҳитини яхшилашга хизмат қилади: хорижий инвесторлар низо юзага келган тақдирда, медиатив келишувнинг ҳам Ўзбекистонда, ҳам хорижда ижро этилиши кафолатланишини истади; конвенцияга қўшилиш эса Ўзбекистоннинг замонавий, башоратли ва ишончли муқобил низо ҳал этиш тизимига эга эканлигидан далолат беради.

Учинчидан, конвенцияга қўшилиш минтақавий интеграцияни мустаҳкамлайди. Қозоғистон ва Қирғизистон каби қўшни давлатлар конвенция иштирокчиси бўлган шароитда, Ўзбекистоннинг ундан четда қолиши мамлакатни Марказий Осиёда низоларни ҳал этиш маркази сифатидаги рақобатбардошлигини сусайтириши мумкин. Аксинча, конвенцияга қўшилиш минтақа давлатлари ўртасидаги трансчегаравий савдо ва инвестиция оқимларида ягона, уйғунлашган ҳуқуқий муҳитни таъминлайди. Тўртинчидан, конвенция ЮНСИТРАЛнинг халқаро тижорат медиацияси ва медиация натижасида юзага келган халқаро келишувлар

тўғрисидаги 2018 йилги Намунавий қонуни билан уйғунлашган [6]; шу боис Ўзбекистон конвенцияга қўшилиш билан бирга ушбу Намунавий қонунни ҳам миллий қонунчиликка имплементация қилиши орқали яхлит ва изчил ҳуқуқий асос яратиши мумкин.

Минтақавий тажриба ҳам бу йўналишнинг истиқболлини кўрсатади. Қозоғистонда медиация нафақат миллий даражада, балки Остона халқаро молия маркази (AIFC) доирасида ҳам фаол қўлланилмоқда ва мамлакат Сингапур конвенциясининг иштирокчиси сифатида трансчегаравий медиатив келишувларни ижро этиш имконига эга. Ўзбекистонда эса 2018 йилда ташкил этилган Тошкент халқаро арбитраж маркази (TIAC) ва ривожланиб бораётган медиация институти негизида шунга ўхшаш яхлит муқобил низо ҳал этиш экотизимини шакллантириш имконияти мавжуд. Конвенцияга қўшилиш ушбу экотизимнинг халқаро эътирофини ва трансчегаравий самарадорлигини таъминлайдиган муҳим бўғин бўлиб хизмат қилиши, шунингдек Ўзбекистонни минтақада низоларни муқобил ҳал этиш маркази сифатида намоён этиши мумкин.

Айни пайтда конвенцияга қўшилиш бир қатор ҳуқуқий вазифаларни ҳам кун тартибига қўяди. Аввало, миллий қонунчиликда «халқаро медиатив келишув» тушунчаси, унинг халқаролик белгилари ҳамда бундай келишувни ижро этиш учун ваколатли суд аниқ белгиланиши лозим. Бунда ижро этиладиган медиатив келишувлар Ўзбекистон Республикаси Конституциясига ва миллий қонунчиликка мувофиқ бўлиши талаби ҳисобга олиниши зарур [1]. Шунингдек, конвенциянинг 5-моддасидаги ижронини рад этиш асосларини Фуқаролик ва Иқтисодий процессуал кодексларидаги мавжуд нормалар билан уйғунлаштириш, шунингдек қабул қилинган тушунтиришлар (давлат иштирокидаги келишувларнинг истисно этилиши ва фақат тарафлар розилиги асосида қўлланилиши) доирасини амалиётда изчил қўллаш зарур. Бундан ташқари, медиаторларнинг касбий салоҳиятини ошириш, Медиаторлар реестрининг сифати ва ишончлилигини таъминлаш, тадбиркорлар ва фуқаролар ўртасида медиация ва унинг халқаро ижро

имкониятлари тўғрисидаги ҳуқуқий онгни шакллантириш конвенциянинг амалда самарали қўлланилиши учун муҳим шартлардир.

Конвенцияга қўшилиш – жараённинг якуни эмас, балки бошланиши. Энди асосий эътибор унинг самарали амалга оширилишига қаратилиши лозим. Халқаро ҳуқуқ нормаларига кўра, конвенция янги иштирокчи давлат учун қўшилиш тўғрисидаги ҳужжат БМТ Бош қотибига топширилганидан кейин олти ой ўтгач кучга киради; шу муддат ичида миллий даражада тайёргарлик ишларини якунлаш мақсадга мувофиқдир. Хусусан, конвенциянинг қоидаларини Фуқаролик ва Иқтисодий процессуал кодекслар ҳамда «Медиация тўғрисида»ги қонун билан тўлиқ уйғунлаштириш, халқаро медиатив келишувларни тан олиш ва ижро этишнинг аниқ процессуал тартибини белгилаш, медиаторлар малакасини ошириш ва аҳоли ҳамда тадбиркорлар ўртасида ҳуқуқий тарғиботни кучайтириш зарур. Бундай изчил ёндашув конвенциянинг реал ҳаётдаги самарасини таъминлайди.

Хулоса қилиб айтганда, Сингапур конвенцияси медиация институтининг халқаро миқёсдаги самарадорлигини таъминловчи қалит ҳужжат бўлиб, унинг Ўзбекистон учун аҳамияти беқиёсдир. Мамлакатда 2018 йилда медиациянинг ҳуқуқий асослари яратилган, 2025 йилда эса медиатив келишувни мажбурий ижрога қаратиш механизми жорий этилган бир пайтда, Ўзбекистоннинг 2026 йилда конвенцияга қўшилиши ушбу ислохотларнинг табиий ва изчил давоми бўлди. Конвенция трансчегаравий медиатив келишувларнинг ижро этилишини кафолатлаш, мамлакатнинг инвестициявий жозибadorлигини ошириш ҳамда Марказий Осиё минтақасидаги ҳуқуқий интеграцияни мустаҳкамлаш имконини беради. Энди асосий вазифа – миллий процессуал қонунчиликни конвенция стандартларига тўлиқ мослаштириш, қабул қилинган тушунтиришларни амалиётда изчил қўллаш ҳамда медиаторлар салоҳиятини ошириш орқали конвенциянинг амалдаги самарасини таъминлашдан иборат. Бу – мамлакатда низоларни муқобил ҳал этиш маданиятини юксалтириш ва ҳуқуқий давлат

тамойилларини мустаҳкамлашга хизмат қиладиган стратегик аҳамиятга эга кадамдир.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. Расмий нашр. – Тошкент: O‘zbekiston, 2023.

2. Медиация тўғрисида: Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 3 июль ЎРҚ-482-сон Қонуни // Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг Ахборотномаси, 2018 йил, № 7, 427-модда. <https://lex.uz/docs/3805227>

3. Айрим қонун ҳужжатларига низоларни муқобил ҳал этишда медиация институтини такомиллаштиришга қаратилган ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида: Ўзбекистон Республикасининг 2025 йил 20 октябрь ЎРҚ-1089-сон Қонуни. <https://lex.uz/docs/7775310>

4. Ўзбекистон Республикасининг «Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг медиация натижасида эришилган халқаро келишув битимлари тўғрисидаги конвенциясига (Нью-Йорк, 2018 йил 20 декабрь) Ўзбекистон Республикасининг қўшилиши ҳақида»ги Қонуни, 2026 йил 14 август, ЎРҚ-1167-сон. <https://lex.uz/uz/docs/-8405820>

5. United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation (the “Singapore Convention on Mediation”). Нью-Йорк, 2018 йил 20 декабрда қабул қилинган; 2019 йил 7 августда имзолаш учун очилган; 2020 йил 12 сентябрда кучга кирган. <https://uncitral.un.org>

6. UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation (2018). Вена: Бирлашган Миллатлар Ташкилоти, 2019.

7. Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958) — «Хорижий арбитраж қарорларини тан олиш ва ижро этиш тўғрисида»ги Нью-Йорк конвенцияси.

8. UNCITRAL. Status: United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation. https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements/status

9. United Nations Information Service. Kyrgyzstan becomes 20th State party to the Singapore Convention on Mediation. Вена, 2025 йил 2 декабрь. <https://unis.unvienna.org/unis/en/pressrels/2025/unisl389.html>

10. Schnabel T. The Singapore Convention on Mediation: A Framework for the Cross-Border Recognition and Enforcement of Mediated Settlements // Pepperdine Dispute Resolution Law Journal. 2019. Vol. 19. P. 1–60.

11. Uzbekistan's Legal Reforms for Accessing the Singapore Convention on Mediation // ELITA Journal. 2024. Vol. 1, № 2. <https://www.elita.uz>

12. Комилова М. Ўзбекистон яна бир халқаро конвенцияга қўшилмоқда // ЎЗА (Ўзбекистон миллий ахборот агентлиги), 2026 йил 4 август. https://uza.uz/uz/posts/ozbekiston-yana-bir-xalqaro-konvensiyaga-qoshilmoqda_890641